

agentuur

Eesti Teatri Agentuur tutvustab

2/2014 UNGARI ERI

Géza Bereményi, Krisztina Kovács „Apatšid“ (<i>Apacsok, 2009</i>)	2
Kornél Hamvai „Piirikohtunik Márton külmetab“ (<i>Márton partjelző fázik, 1997</i>)	8
János Háty „Raske“ (<i>Nehéz, 2010</i>).....	11
Péter Kárpáti „Vastuvõtja“ (<i>Világvevő, 2000</i>)	14
György Spiró „Kvartett“ (<i>Kvartett, 2003</i>).....	19
Csaba Székely „Kaevanduslill“ (<i>Bányavirág, 2011</i>)	24
István Tasnádi „Finito“ (<i>Finito, 2007</i>)	28
János Térey „Lauamuusika“ (<i>Asztalizene, 2007</i>).....	31
Egressy Zoltán „Portugal“ (<i>Portugál, 1997</i>).....	37

Géza Bereményi, Krisztina Kovács „Apatšid“ (Apacsok, 2009)

TEGELASED:

HORVÁTH, MUST KUU (mängib sama näitleja); SZOBOSZLAI, HALL KOTKAS (mängib sama näitleja); ISA, KONTAKTOHVITSER (mängib sama näitleja); VANAEMA, MAJAHOIDJA (võib mängida sama näitleja); KATA, EDIT (võib mängida sama näitleja); CSILLA; HEGEDŰS, LEITNANT (võib mängida sama näitleja); BAJOMI, PERU HOBUNE (võib mängida sama näitleja); VÁLE KOBRAS, MR CALDRON (võib mängida sama näitleja); KÜMME KARU, LÄBIOTSIJAD

Kuuekümnendatel aastatel elasid Ungaris sellised noored, kes valisid diktatuurivastaseks protestiks omanäolise vormi: nad asutasid indiaanihõimu, tõmbasid jalga mokassiinid ja jätsid tavalise elu selja taha. Võimudele tundus säärane käitumine kahtlane ja nad alustasid uurimist, et selgitada, kes või mis on indiaanirõivaste taga. Kuid ka need, kes jälgi ajama asusid, olid maskeeritud. Indiaanlaste ja sisejulgeoleku töötajate kostümeeritud rollimängu püüavad kunagiste asjaosaliste lapsed mõista viiskümmend aastat hiljem.

Näidendi tekst sündis Budapesti Radnóti Miklósi teatri palvel konkreetsetele näitlejatele, lavastajaks oli muidu filmirežissöörina tuntud Ferenc Török, lavakujunduse tegi joonisfilmide looja Áron Gauder, nii et kujunduses leidub mitmeid animatsiooni elemente.

Näidendi struktuur on samuti filmilik, kasutades *flashbacke*, tagasihüppeid ajas nagu kuriteo uurimisel, ning jõudnud ühe konkreetse punktini, liigutakse ajas taas oleviku suunas, et küsimused saaksid vastuse ja vaataja mõistaks tegelaste käitumise motiive.

KOKKUVÕTE:

Vanaema sünnipäev. Vanaema, tema poeg Isa ja nende minia Kata ootavad Horváthit, kes on paari päeva eest läinud filmikuratooriumi ette tutvustama oma filmikäsikirja. Lõpuks Horváth saabubki. Vanaemale on Horváthi film

oluline, sest see räägib tema mehest, kes oli apatsihõimus võlur, Isa huvitaks rohkem kaasaegsed teemad.

Kuratooriumis arutatakse Horváthi filmikava. Film räägiks ungarlastest, kes kuuekümnendatel indiaanlasi mängisid, et rusuvast igapäevaelust natukesekski välja saada. Horváth on teemat arhiivis uurinud, samuti on ta selle kohta palju kuulnud vanaemalt. Selgub, et üks kuratooriumi liikmetest, Szoboszlai on samuti asjaga kursis – ka tema isa kuulus samasse hõimu, ta oli hõimu pealik Must Kuu, kes sai surma.

Vanaema jutustab lapselapsele loo Ungari indiaanihõimudest.

Pilt pärast Szoboszlai matuseid, ülejäänud indiaanimängu osalised on kogunenud Szoboszlaide juurde ja arutavad, mida edasi teha. Selgub, et Szoboszlaide juures toimus läbiotsimine ja Szoboszlai viidi ära vanglasse, kus ta end väidetavalt üles poos. Koosviibijad on segaduses, kuidas sai see kõik juhtuda. Peru Hobune ütleb, et reetur võib olla ükskõik kes nende seast, kas või Horváth, keda ta kord kohvikus ühe agendiga oli näinud. Edit kaitseb Horváthit, öeldes, et too teeks kõik, et neid kaitsta.

Horváth kohtub viimast korda oma kontaktohviteriga, kellega ta on telefoni teel ühendust võtnud, mis aga on rangelt keelatud. Horváth pärib aru Szoboszlaide juures korraldatud läbiotsimise kohta.

Csilla, Szoboszlai naine läheb Horváthite juurde neid hoiatama, et nad kõik indiaani esemed hävitaks, sest Szoboszlaide juures toimus just läbiotsimine ja Csilla tahab oma sõpru hoiatada, et neid suurematest sekeldustest säästa. Szoboszlaid süüdistatakse spionaažis. Edit ja Csilla ei jää ootama, et läbiotsijad tuleks, vaid lähevad kodust ära.

Läbiotsimine Szoboszlaide juures. Kontaktohviter uurib ingliskeelsete kirjade kohta, mille nad korterist leidsid. Läbiotsijad viivad ära ka indiaani mängurelvad. Kuid tundub, et kontaktohviteri huvitab miski muu.

Horváth ja Szoboszlai vestlevad indiaanilaagris öise valvekorra ajal.

Szoboszlai on hiljuti isaks saanud.

Horváth ootab ühes kohvikus esimest raportit, kui sisse tuleb Peru Hobune. Selgub, et Peru Hobune ja kontaktohviter on naabrid. Kontaktohviteril on kohe sobiv legend valmis, ta väidab, et oli Horváthi isa koolivend.

Indiaanilaager Zebegényis. Szoboszlai saabub laagrisse silmnähtavalt räsitult. Ta räägib, et nad arreteriti, kui nad parajasti Ameerikast neil külas

käinud indiaanlast rongi peale saatsid, ja et nad kuulati üle. Horváth on ikka veel ülekuulamisel. Teisi paneb imestama, et Szoboszlail tulla lasti. Horváthit kuulatakse üle, uuritakse, kuidas ta sattus indiaaniliikumisse ja millised suhted on tal imperialistliku Ameerikaga. Horváth eitab, et Mr Caldron oleks üldse Ungaris käinud.

Szoboszlai ja Horváth saadavad Mr Caldroni, st Nõgise Katla rongi peale. Szoboszlai ja Horváth on üliõnnelikud, et neil käis külas tõeline indiaanlane, Mr Caldron aga manitseb neid, et nende mõtted on veel madalad, kuigi nad on tublid sõdalased. Ilmuvad Leitnant ja Kontaktohviter ning viivad Szoboszlai ja Horváthi ülekuulamisele, et nad selgitaksid äsjast stseeni välismaa külalisega.

Paar tundi hiljem on Horváth nõus oma tunnistust muutma. Ta võtab omaks, et Mr Caldron käis tõepoolest Ungaris. Horváthit šantažeeritakse ja ta nõustub viimaks vastutahtmist hõimu liikmete kohta aru andma. Talle antakse varjunimi, mille all ta oma raportid peab esitama.

Horváth saabub indiaanilaagrisse, teda on pekstud. Szoboszlai, kelle isa võttis osa kontrrevolutsioonist, on kindel, et ülekuulamine toimus tema isa pärast, kes istub vanglas, ja et nüüd langeb tema isa vari kogu hõimule. Horváth aga kinnitab teistele, et nüüd jäetakse nad rahule, kuna ta oli öelnud, et see on kõigest mäng ega pole midagi ohtlikku. Szoboszlai aga ei usu sellesse ja tahab enda asemel pealikuks valida Horváthi, kes aga on selle vastu.

Esimesel raportis annab Horváth aru ka pealikuvalimistest. Jutuks tuleb ka see, milliseid indiaani esemeid on Szoboszlaide korteris. Selgub, et Szoboszlai juures on tuba, kus ta hoiab isa fototarbeid. Kontaktohviter soovib, et Horváth koostaks nimekirja indiaani esemetest ja fotodest, mis Szoboszlaide juures on.

Horváth usaldab indiaanilaagris Szoboszlaile saladuse, et Edit ootab last ja et tema seda last ei taha.

Paar kuud hiljem toimub Szoboszlaide juures läbiotsimine. Kontaktohviteri huvitavad eriti fotod, eriti kaks sellist fotot, mille kohta ta teab, et need on olemas, kuid korterist neid ei leia. Szoboszlai taipab, et need fotod on relvastatud ülestõusjatest (1956. aasta revolutsioon) ning Kontaktohviter on üks neljast ülestõusnust.

Horváth rahustab Editit, et nad on kaitstud, kuna ta saab arreteerijatega rääkida, ning et ta on juba poolteist aastat sisejulgeolekuga ühenduses olnud ja teinud seda indiaanlaste pärast. Ainus mure on see, et sellest kontaktist ei saa välja astuda. Edit lubab vaikida nagu haud ja unustada kõik, millest ta ei tohi teada.

Viimasel raportil teatab Kontaktohvitsler, et indiaaniasi on lõpetatud. Ühtlasi ütleb ta Horváthile, et Szoboszlai on surnud, ta poos end vanglas üles pärast seda, kui talle teatati, et ta võib minna. Ülekuulamise käigus oli Szoboszlai teada saanud, et info fotode kohta oli pärit Horváthilt. Kontaktohvitsler viitab võimalusele, et Szoboszlai surmas on süüdi Horváth. Ühtlasi ei vaja ta enam Horváthi teeneid, too ei pea edaspidi enam raporteid kirjutama.

Pärast matust tuleb jutuks uue pealiku valimine. Horváth ja Edit tahavad mängust välja astuda, viidates lapse sünnile. Seepeale ütlevad teised, et siis ei ole enam mingit indiaanimängu. Horváth aga peab sellist situatsiooni võimatuks ja talumatuks.

Vanaema jutustusest lapselapsele selgub, et Völur Must Kuu pani indiaanlaste loo kirja ja usaldas vihiku oma naisele, ise aga läks elama Ameerikasse ning suri seal omade seas.

Kuratooriumis avaldab Szoboszlai Horváthile oma tõe, kuidas tema seda lugu teab, ning on sellisel kujul filmi vastu. Szoboszlai on valmis Horváthile näitama materjale, mis on tema valduses.

Kaks päeva hiljem vanaema sünnipäeval pärib Horváth vanaema käest aru, miks ei ole too asjadest rääkinud nii, nagu need olid. Vanaema aga kaitseb oma meest. Selgub, et ka Ameerikas polnud Musta Kuu käekäik nii roosiline, nagu ta kirjades teada oli andnud. Vanaema jääb lõpuni endale kindlaks, et parem on unustada kui halvad mälestused päevavalgele tuua. Isa mõistab, et ta oleks elanud teisiti, kui oleks neid asju teadnud, kuid ema ei rääkinud tõe ka talle.

Lõpus ilmub veel kord pilt Horváthist, kes ütleb, et kui indiaanimängu ei ole, siis selle asemel pole samuti midagi.

KATKEND:

Kuratoorium I

(Kaks päeva varem, kuratooriumi koosolek.

Kuratooriumi kolm liiget – Hegedűs, Bajomi ja Szoboszlai – istuvad ühes kontoris, igaihe ees eksemplar Horváthi stsenaariumist. Horváth kolme mehe vastas nagu ülekuulamisel. Ta on samas riietuses nagu eelmises stseenis, ainult käsi pole kaela seotud ja ta pole nii räsitud.)

HEGEDÚS Ühesõnaga andsid meile lugemist. Ma küsiksin, kui suur on sinu arvates selle filmi eelarve?

HORVÁTH: Keskmine.

HEGEDÚS: Aga see on ju topelt kostüümifilm. Kuuekümnendate aastate inimesed, kes mängivad indiaanlasi, võtavad siis kostüümid seljast ja lähevad tagasi oma kaasaegsetesse argipäevadesse.

HORVÁTH: Sellepärast mõtlesimegi välja animeeritud tausta. Sellest ei tule realistlik film.

BAJOMI: Mind üllatas sinu stsenaarium, ja see ka, et sa ei kirjutanud tänapäevast lugu. Mul polnud aimugi, et kuuekümnendatel aastatel olid Ungaris inimesed, kes mängisid indiaanimänge. *(Pöördub teise kahe poole.)* Kas teie teadsite seda?

HEGEDÚS: Ei.

SZOBOSZLAI: Mina teadsin.

HEGEDÚS: Sa kirjutasid selle dokumentide põhjal?

HORVÁTH: Jah. Tegin teemakohast uurimistööd.

HEGEDÚS: Seda on näha jah, et siin on materjali.

BAJOMI: Ma näen ühte ohtu. Tuleb ette vaadata, et kui tegelased indiaanimänge mängivad, võivad nad kergesti naeruväärseks muutuda.

HORVÁTH: Mida sa silmas pead?

BAJOMI: Näiteks kui nad nii räägivad. *(Loeb.)* „Sind jälle nähes paistab mu südames päike, mu vend!” Ja samal ajal seisab seal sullehtes noor ungari insener. Siin on terve hulk selliseid lauseid, kus vaataja võib arvata, et need on hulluks läinud. *(Loeb jälle.)* „Nende keel on nagu ussidel. Kaheharuline, me ei tea, millal nad räägivad tõtt ja millal valetavad.“

HORVÁTH: Aga indiaanlased rääkisid tõepoolest nii.

SZOBOSZLAI: Sest nemad veel teadsid, mis on väarikus.

(Hetkeline vaikus.)

HEGEDÚS: On suur õnn, kui sina selle filmi lavastad, sest hoiad stiili ohjes. Materjalist on näha, et tunned teemat ja ühiskondlikke olusid hästi. Kuigi

sind toona veel ei olnud. Muidugi võib tõstatuda küsimus, kas see praeguseid noori huvitab. (*Bajomile.*) Mis sina arvad?

BAJOMI: Minu arvates igal juhul. Filmiplaan on visuaalselt uuendusliku kavatsusega, animeeritud taustad on head ja teema tundub ka põnev. Sest see räägib mässust. *Script*-ist tuleb ilusti välja, kui vapper tegu oli kuuekümnendatel aastatel indiaanlast mängida.

HORVÁTH: Jah, see oli väljamarss ühiskonnast. Need, kes mängisid, igatsesid selgeid, läbipaistvaid reegleid.

HEGEDÚS: See on ilus, aga selles suhtumises on midagi lapsikut. Ja seegi raskendab sinu kui režissööri tööd. Ühesõnaga, stoori ärgu olgu ei naeruväärne ega irooniline. Mina näen suurt ohtu näiteks raudteejaama stseenis, kui nad selle päris indiaanlasega hüvasti jätavad, kes Ameerikasse tagasi läheb.

BAJOMI (*naeratades*): Jah-jah, Nõgise Katlaga. Juba see nimi ise!

HEGEDÚS: Aga sinu seniste tööde põhjal olen kindel, et sa selle küsimuse lahendad. Ühesõnaga, me pole veel kokku leppinud, aga sinu kontseptsioon ja dekoratsioonikavandid on piisavalt veenvad, nii et paistab, et toetame su filmi.

BAJOMI: Jah, visuaalsed lahendused on väga põnevad ja stsenaarium on ka peaaegu täiuslik.

SZOBOSZLAI: Jah, tõesti täiuslik. Täiuslik kuritegu.

(*Kõik üllatuvad. Paus.*)

BAJOMI: Mis sa sellega mõtled?

SZOBOSZLAI: Seda, et see kõik on vale, hämar mahavaikimine... (*Vaikus.*)

Selles... stsenaariumis pole kirjas, et indiaanimängus võis surma saada, hukka minna, ja nüüd saab järeltulev põlv muidugi valetada, nagu tahab.

HORVÁTH: Vabandust, aga mida ma valetasin?

SZOBOSZLAI: Minu isa mängis ka indiaanlast. Selles hõimus, millest sa kirjutasid. Ja see ei olnud üldse nii lapsik, nii naiivne, minu isa näiteks suri sellesse. Ta tapeti selle pärast.

HORVÁTH: Mis ta nimi oli?

SZOBOSZLAI: Szoboszlai. Nagu minulgi. Tema oli Pealik, Hall Kotkas.

HORVÁTH (*üllatudes*): Ma ei teadnud.

SZOBOSZLAI: Mille alusel sa selle käsikirja kirjutasid?

HORVÁTH: Ühe osalise mälestuste alusel. Tema mängis ka, ta oli Völur.

SZOBOSZLAI: Must Kuu?

HORVÁTH: Jah.

SZOBOSZLAI: Imre Horváth?

HORVÁTH: Minu vanaisa.

Näidend on Reet Klettenbergi tõlkes tervikuna leitav kogumikust „teater | näidendid. Dramaty. Drámák. Valik poola ja ungari näidendeid“ (Eesti Teatri Agentuur, 2014).

(Annoteeris Reet Klettenberg.)

Kornél Hamvai „Piirikohtunik Márton külmetab“ (*Márton partjelző fázis, 1997*)

TEGELASED:

Piirikohtunik Márton, 78-aastane

Miholka, 70 ringis

Denise, 30 ja 40 vahel (9. stseenis 70)

Ettekandja, 30-aastane

Gejzinger, 78-aastane

1. Politseinik, 40-aastane

Isa, 45-aastane

2. Politseinik, 30-aastane

Arst, 40-aastane

Kirikuõpetaja, 40-aastane

KOKKUVÕTE:

Samanimelise romaani põhjal 1997. aastal kirjutatud näidend on Dramaturgide Gildi poolt pärjatud aasta parimaks näidendiks. Näidend räägib ühe mehe saatusest, kes elas ühiskondlike-ajalooliste muutuste keerises. Loo teeb huvitavaks autori ambivalentne suhtumine peategelasse

ning ühtlasi ajaperioodi, mida Márton endas kannab. Autori sõnade järgi on tema eesmärgiks kujutada näidendi tegelasi sellistena, kes suhtuvad endasse surmtõsiselt. Samal ajal, kui nad teisi justkui rumalateks peavad, suudavad nad enda eksimusi suurepäraselt ära põhjendada.

Näidendi aeg-ruumiliseks lähtepunktiks on 1990-ndad aastad Budapestis. 78-aastane peategelane jutustab ühes Budapesti kõrtsis oma ainsale sõbrale Miholkale aegadest, kui ta naine veel elas ning kui ta ise nuhk oli. Näidendis on vahelduvad tegevuspaigad (ühine korter Denise'ga, Lääne rongijaam, arsti kabinet, pihitool, väike kõrtsituba, tramm, haiglapalat) ning Márton liigub vastavalt dialoogidele nende erinevate ruumide vahel vabalt.

Näidend algab sellega, et 78-aastane Márton ripub Budapesti Lääne raudteejaama kupli otsas, kaenla all Suur maailmaatlas. Ta tahab enesetappu teha. Kaks politseinikku, kes sealt parasjagu mööda kõndima juhtuvad, märkavad meest ning tirivad nad ta sealt lõpuks alla. Kuigi tegevus toimub 1990-ndatel aastatel, ütleb peategelane politseinikele: „Seltsimehed, tõmmake mind siit alla.“ Tundub, et mees ise siiski teab, et ta katusel viibib, kuid samas peab ta dialooge oma surnud naise Denise'ga ning oma ainsa sõbra Miholkaga (viimast nimetab Márton samuti seltsimeheks). Dialoogide kaudu rullub lahti mehe taust. Selgub, et ta on olnud koputaja, kuid tahab nüüd sellest teenistusest loobuda, kuna ajad on muutunud. Márton on umbes 40 aastat kirjutanud suure usinusega ja kohusetundega pealekaebusi. Mees on olnud ka piirikohtunik ühes jalgpallimeeskonnas. Tema elu ilusaim hetk oli see, kui tal oli au vilega ühe jalgpallivõistluse ärajäämist teatavaks teha. Tol hetkel oli kõik hetkeks Mártoni kontrolli all. Anekdootlikkust lisab olukorrale seik, et mäng jäi ära udu tõttu.

Peategelase isiku sügavamat palet näitab asjaolu, et ta on 21. ja 56. eluaasta vahel iga päev 5-minutilist vaikusehetke pidanud, ja oodanud, et Jumal teda kõnetaks, kuid seda pole kordagi juhtunud. Márton arvab, et kui Jumal oleks olemas, valinuks viimane teda kindlasti prohvetiks.

Näidendi üheks läbivaks teemaks on Mártoni ja tema naise keerulised ning vastuolulised suhted. Mees on Denise'ga 19 aastat abielus olnud, kuid lapsi neil pole. Márton räägib kõrtsis Miholkale, et ta tappis naise noaga, kui too tahtis tema juurest ära minna. Miholka seda juttu ei usu. Naise surma

muudab kahtlaseks ka asjaolu, et kui Mártoni koolikaaslane Gejzlinger tahab naise hauale minna, teatab Márton, et surnuaeda, kuhu naine on väidetavalt maetud, pole enam.

Gejzingeri saatus pole ka roosiline: ta on pidanud matma oma 3-kuuse poja ning on uhke elus vaid selle üle, et hoolimata sellest, et nuhid on meest terve elu jälitanud, pole nad teda ealeski kätte saanud. Mártoni ainus sõber Miholka aga igatseb taga oma tütart, kes läks Kanadasse pagulusse ning abiellus seal.

Näidend lõppeb stseeniga, kus mees lamab haiglapalatis ning Denise tuleb teda vaatama ning pakub mehele kommi. Márton väidab, et 1962. aastal palus ta kodanliku seaduseraamatu 23. paragrahvi alusel naise surnuks tunnistamist. Denise ütleb, et ta hooldaks hea meelega Mártonit, kuid viimane tänab kommide eest, andes sellega märku, et naine lahkuks. Näidendi autor ei väljenda suhtumist, et kogu eelnev maailm on koos peategelasega kokku varisenud, vaid ta vaatleb lihtsalt üht ajajärku, milles leidub läbi põlenud inimesi. Mártoni tragöödia peitub selles, et ta ei ole kunagi oma elus olnud esiplaanil, vaid alati nõ. piirikohtunik.

KATKEND:

DENISE: Lähme eraldi trammi peale, nagu me ei tunnekski teineteist, mina istun maha, sina aga jääd kuskil minu vastas seisma...

MÁRTON: Ta mõtleb selliseid asju välja, kui me hommikul trammipeatusesse lähme. Et alustame veel ükskord otsast peale. Algusest. Samamoodi.

DENISE: Ja aeg-ajalt kohtuvad meie pilgud tähenduslikult, mina näiteks pööran pea kõrvale, aga ma ei pea vastu ja heidan pilgu sinu poole....nii nagu siis...Aga pole mõtet midagi muud teha, ka esmakordselt polnud see võimalik, pole mõtet midagi sosistada või öelda, ka naerda mitte, vaid lihtsalt üksteisele silma vaadata.

MÁRTON: Aga ka see pole enam seesama, isegi mitte tramm, tol ajal oli see number 93, nüüd aga nimetati ümber kaheksaks, kontrolör pole ka sama, reisijad ka mitte, sest saadik on kõik muutunud, mu väikseke.

DENISE: Proovime järgi. Ma istun siia... Sina aga jääd sinna seisma... Ja ei tohi tulla lähemale.

MÁRTON: Ma jäin siis nii seisma... See oli naljakas... sest ma tegin, nagu ma ei tunneks sind, mõistate?

(Vaatavad üksteisele tähenduslikult otsa, kõigepealt suruvad naeru tagasi, seejärel tõsiselt ja siis ükskõikselt.)

MÁRTON: Ja ehk oleks see niimoodi toregi olnud, kui tramm poleks nii kaua sõitnud. Sest mõne aja pärast me lihtsalt vahtisime teineteist kahe meetri kauguselt... Mina aga jälgisin järjest rohkem väljas toimuvat... mõneks hetkeks läks ta mul juba isegi meelest, teinekord jälle pööras just tema pea ära, ta lihtsalt istus rahulikult, nagu mind polekski seal, nagu ta sõidaks täiesti üksi. Mina tahtsin just öelda, et Denise! – aga see polnud võimalik, sest reeglid olid teisiti kehtestatud.

MIHOLKA: Meie aga võtame homme puud maha. Suurkoristus.

MÁRTON: Seni kaua, pange hästi tähele, olin ma täiesti vedelaks löödud ja ei vaadanud mujale kui talle otsa, see paistis ka teistele reisijatele silma, te võite ette kujutada, pentsik olukord, need tõesti ei teadnud, et me ühte kuulume. Aga ta ei vaadanud enam tagasi. Hetk hetke järel ei vaadanud üldse tagasi, Wekerle tänaval otsustas ta aga äkki ilma ühegi sõnata trammist väljuda, mille peale ma ukse juurde tormasin ja karjusin talle järele: Denise!

(Annoteeris Kerdi-Liis Kirs.)

János Háý „Raske“ (*Nehéz, 2010*)

Näitemäng kahes vaatuses

János Háý on Ungari kirjanik ja luuletaja, kes sai näitekirjanikuna tuntuks näidendiga „A Gézagyerek“, mis on tõlgitud ka eesti keelde („Géza poisike“).

TEGELASED:

Mees (Gabi) – viiekümnendates, õpetaja

Õpetaja – mehe sõber, viiekümne ringis, õpetaja

Õppetooli juhataja (Laci) – viiekümne ringis

Abikaasa – neljakümne ringis, väga hästi hoolitsetud välimusega

Ema – maal elav vana naine, mehe ema

Karesz – baarmen, kolmekümnendates

KOKKUVÕTE:

Nagu pealkirigi reedab, on tegemist ühe sünge ja traagilise looga. János Háynäidend „Raske“ on ühe mehe lugu, mis jõuab vaatajani kahes vaatuses: esimene neist monoloogina, teine dialoogidena.

Monoloog algab väga tõsiste ja võiks isegi öelda, et räigete sõnadega: „Mida teadis ema? Ema ei teadnud midagi /.../“ Mees peategelasena räägib oma loo, kuidas ta läks maalt suurlinna (Budapesti) õppima, mis tunded teda seal valdasid, kuidas ta pidi pingutama, et üldse kuhugi jõuda. Ta tungib väga sügavale oma sisemusse ja paljastab oma ootused, et ehk jättes seljataha selle, kust ta on tulnud, võib temast keegi saada. Ta räägib väga põhjalikult oma tööst õppejõuna, oma elust ja tunnetest abikaasa kõrval, kes millegipärast kunagi ei tunnustanud meest tema pingutuste eest. Tal on raske. Vaatamata mehe pingutustele läheb elu allamäge. Monoloogist selgub, et ta kaotab töö, naise ja lapsed. Ta otsib vastust küsimusele, millisel hetkel ta oma elu ära rikkus. Ja kuigi ikka ja alati jõuab ta tagasi oma suheteni ema ja isaga, „kes ei teadnud midagi“, ei saa seda võtta süüdistusena ega näpuga näitamisena.

Vaatajale võib monoloogist jääda kõrvu vastandumisi. „/.../ Kui raske on olla tänaval selles müras. Sest see pole selline nagu kodus, et traktor läheb mööda ja seejärel on vaikus, seal on kogu aeg hääled, sel pole kunagi lõppu. Seal pole kunagi vaikust.“ Hääled saadavad ka kogu näidendit. Esimeses vaatuses stseenide lõpus on kuulda jalgratta hääli.

Vaatamata paljudele raskustele püüab mees teha endast kõik oleneva, et minna ära sealt, kust ta on pärit – maalt linna. Väga oluline teema loos on kindlustunne. Et kellekski saada, tuleb uues keskkonnas kohaneda, vajadusel ka muutuda ja asju muuta. Aga kuidas selleni jõuda, kui „Mul on siis hea olla, kui miski ei muutu, alles siis tunnen end kindlalt.“

Olgu kuidas on, vaataja mõistab meest ja seda kui raske on tema elu. Võime ka mõista tema alkoholismi. Minu küsimus on, kui kaua suudab inimene oma raskuste kõrval tõdeda, et ka teistel on raske(m)? „/.../ Ma arvasin, et bussijuhil on isegi minust raskem, kuid õhtul teadsin, et minul on raskem,

sest temal on haige laps, kes armastab teda ja tal on ka abikaasa, kes ei tōuka teda eemale, /.../“.

Teise vaatused dialoogid űllatust ei paku. Selleks ajaks teame juba, milline oli mehe elu, kuid siiski annavad dialoogid monoloogile teist valgust. Nāeme, et mees pole ainus, kel on raske. Ka tema abikaasal, kes on kannatanud kakskűmmend aastat mehe napsitamist (siin oleks paslik lisada, et mees ōpetas kōrgkoolis veiniteadust), on raske, ōppetooli juhatajal, kel tuleb oma sōber koondada, ja emal, kes ei tea, mida vastata maainimeste pārimistele tema lapse kohta.

KATKEND:

MEES: /.../ Tema jaoks polnud see, mida ma teinud olin, teekond, sest nood, kelle kōrval ta űles kasvas, alustasid oma teekonda sealt, kuhu minul veel alles jōuda tuli. Nemad ei pidanud ōppima pāevas viis tundi lootusetult inglise keelt, sest nad juba oskasid. Kui keelt ōpiti, siis midagi eksootilist lihtsalt huvi pārast. Selleks ajaks, mil mina sinna jōudsin, tolle punktini, kust nemad alustasid, olin ma tāiesti kurnatud, ning minu naine ei nāinud seda kurnatust, sest ta ei nāinud seda teekonda. Ja kuidas ta olekski saanud mind kiita. Ta ei saanud mulle ōelda, et „kűll sa oled tubli olnud“, ta ei saanud seda ōelda, sest tema silmis polnud ma midagi saavutanud, ainult seda, mis on iseenesest mōistetav. Ta nāgi vaid seda, et mul pole selleks mingit pōhjust, aga ikka avan ma pudeli, istun kōōgis maha ning kulistan klaasitāisi alla, et mu peas leeveneks sōnade kaos, et seal oleksid nōmedate ōpiku piltide asemel ilusad maalid vōi nāiteks fotod lastest. Mulle meeldis mōtiskleda nende fotode űle, millel mu lapsed olid, sest nad olid armsad ja ei teinud hāālt. Nad istusid vōi māngisid neil fotodel sellises vaikuses, et lausa lust oli vaadata. Kui esimene vein oli otsa saanud, magasid nad juba, kui mu naine oli teise enda kātte saanud ja kraanikausist alla tahtis valada, kiskusin selle ta kāest, nii ei saa ju teha. Pārast seda ma ei tea, mis juhtus, jārgmisel pāeval vaatasin ma pudelit, tűhi oli. Őhtust jāid jārele vaid tűhjad pudelid, muu mitte, seda ma ei māleta, kas telekas oli sisse lűlitatud, kas keegi helistas, millal heitis mu naine magama vōi millal mina lāksin magama. Et kas ma űtlesin talle midagi, et kārvalu āra, sest tema pārast on mu elu selline, et kas tegin juttu sellest, kui vastik mul on, et keegi mind ei

armasta, justkui oleks mind kuhugi tühja tuppa nurka visatud, ma tundsin, et mind oleks justkui kolimise ajal kogemata või meelega sinna unustatud, sest neil polnud mind enam vaja.

Emma ei tea, mis tunne see on, kui inimene end nii tunneb, ema ei tea mitte midagi, tema teadis vaid seda, et küll on ikka ilus pere, kaks last, ilus naine ja et ta poeg on linnas juured alla saanud, oleks see vaid nii olnud. Emma ei näinud midagi, sest ta ei tahtnud näha, vaatamata sellele, et olin ema laps, ema tahtis vaid seda, et minuga poleks muret, ka isa tahtis seda, sest ema ei tahtnud, et ta mõtleks sellele, et selle lapsega oleks pidanud midagi teisiti tegema, ta tahtis vaid seda teada, et kas selle lapsega on kõik hästi. Mina aga püüdsin asjata öelda nädalavahetusel emale, kuidas tegelikult on, ema ei mõistnud seda, sest minu mure polnud selline, mida ema oleks saanud mõista, sest nii ema kui ka isa kihutasid mu lapsepõlvest välja, et mul oleks parem elu, ning ma ei saanud sinna tagasi minna, ma ei tundnud enam neid sõnu, millega oleksin saanud öelda, mis mulle haiget teeb. Emma ja isa arvates olin ma seal, kus ei saa enam valu olla, sest mis veel saaks haiget teha sellele, kes ei pea tassima nisukotte pööningule. Mitte miski. Minuga oli nii, et minul ei saanud kodus miski haiget teha. /.../

(Annoteeris Mirja Jõgi.)

Péter Kárpáti „Vastuvõtja“ (*Világvevő*, 2000)

Müsteerium

TEGELASED:

JANI, MISI (Mihály), BERTA-TÄDI, MARI, JUTKA, POISS, BLOND MEES, RÓZSI, IGNÁCZ, HÄÄL, ANNAMARI, REPORTER

KOKKUVÕTE:

1.

Berta-tädi ja Jani hoov.

Misi tuleb Jani juurde, et temaga rääkida.

Jani on hoovil, raadio mängib. Raadiost kõlab Reporteri vestlus Annamariga, kes on palju välismaal käinud. Välismaa on Annamari jaoks nagu mingi kõle külma riik, millest ta kuulnudki pole. Tema arvates seda maad ei eksisteeri, vaid see on täiskasvanute väljamõeldis, millega lapsi hirmutada. Koduks peab aga Annamari mõnd rohmakalt kokkuklopsitud lauajuppi, millel on kõlarid, võimendi, trummikomplekt, süntesaator, ühesõnaga lava, millel ta parajasti laulab.

Misi küsib Jani käest, kas see on mõelnud, mis tema lapsest saab, ta ei jää ju igavesti külasse kanu taga ajama, vaid peab peagi kooli minema. Koolis aga küsitakse, kes on tema isa ja poiss ei oska vastata. Berta-tädi karjub aknast, et sellepärast ei peaks küll laps häbenema ja et last tuleks ikkagi kasvatada, kasida, tema eest hoolitseda. Misi on seda meelt, et lapsele tuleks ikkagi isa otsida. Berta-tädi aga ütleb, et nende hoovilt pole mõtet seda isa otsida. Mari hõikab üle heki, et Jani peaks lapsest kirjalikult loobuma, Misi võtab Mari koos lapsega. Jani peaks ainult paberile alla kirjutama, et pole Mariga vahekorras olnud.

Jani saeb ühe raudvarva pooleks, taob mõlemad pooled maasse. Misi ja Jani räägivad kalalkäimisest ja maastikuvärvi riietest. Janil oleks maastikuvärvi riietust vaja, et end kalale minnes sääskede eest kaitsta, imilont ei minevat neist läbi. Ta ütleb Misile, et see oleks vahetuskaup lapsest loobumise eest. Berta-tädi kukub halama, et poeg müüb oma lihase lapse maha.

Annamari seletab raadios, kuidas iga kontsert on talle Suur Kohtumine.

Annamari ootab oma elu armastust, ükskõik, kuidas too välja näeb, peaasi, et tegemist oleks pealaest jalatallani mehega.

Mari tuleb samuti allkirja nõudma, kuid Jani tahab ikka oma maastikuvärvi kaitseriideid. Mari aga ütleb, et seda ei saa, ka eelmine kord oli Misi varguse eest nädala kartsas istunud. Jani seob kaks traati kahe maasse taotud raudvarva otsa. Berta-tädi hädaldab, et Jani võiks pigem kõrtsis käia kui kalal ja et Jumal karistab teda kaladega.

Mari ei luba pojalt Janikal kaasa tulla, kui Jani juurde läheb, vaid paneb ta tuppa kinni. Mari väidab, et Janika armastab Misit, ainult Jani eest jookseb ära.

Jani laseb emal traadi teise otsa pistikusse torgata. Mari ja Misi tulevad jälle Jani õuele teda veenma, et ta alla kirjutaks ja lapsest loobuks. Mari

ähvardab suurte alimentidega, kuid nad ei saa allkirja seegi kord. Jani valmistub kalale minema, toob kuurist oma varustuse, korjab maa seest elektri peale välja roninud vihmaussid karpi, riputab raadio kaela, istub mootorratta selga ja sõidab minema, kuid unustab õnge maha.

2.

Kööktuba. Kena naine loob korda, naabertoas käratsevad lapsed. Saabub Jani.

Jani otsib oma kalalkäigusemu Keszegit. Laps tuleb oma toast ja küsib, kas Jani on surnud, millal ta sureb ja kas lapsed ka surevad. Jutka käratab lapsele, et ta oma tuppa läheks. Jutka ei vasta Jani küsimustele Keszegi kohta. Lõpuks saab Jani teada, et Keszeg on voodis. Ta läheb sinna, proovib teda äratada, kuid see ei õnnestu. Selgub, et Keszeg on surnud, midagi juhtus, kui ta elektriga vihmausse korjas. Jani läheb lastetuppa, kui välja tuleb, räägib, et Jutka tütar õpetas talle õhtupalvet. Jani seletab, et raudpulgad ja elekter olid mõeldud vihmausside korjamiseks. Jutka ütleb, et võtku Jani oma semu kaasa ja mingi kalale, aga Jani vastab, et ei saa teist mootorratta peale võtta, pealegi on ta oma õnge maha jätnud. Jani võtab Keszegi õnge ja läheb minema.

3.

Pime pinnastee, Jani pidurdab äkitselt, keset teed on pikali maas Honda mootorratas.

Jani otsib, kas kuskil on kedagi näha. Ta leiab naise ja tema kõrvalt Blondi Mehe, kes naist oma pintsakuga katab. Jani arvab, et naine on õnnistatud olekus, kuid Blond Mees kinnitab, et see ei ole nii. Rózsika on juba sünnitanud, tal on poeg. Jani küsimuse peale, kui pikk poiss oli, Rózsi ärritub ja nähvab, et kes küll need mustlased riigist välja ajaks, kõik kohad on neid täis, kõik reostavad ära.

4.

Suveköök, kaks voodit, lapse nutt.

Ignác arkab imiku nutu peale ja hõigub Rózsit, et see last rahustaks, kuid ei saa mingit vastust. Kui ta naist voodist ei leia, otsib ta teda välikäimlast,

kuid ei leia sealtki. Ignác proovib ise last rahustada, annab talle vett ja soojendab piima, aga see ei taha kumbagi, vaid nutab lakkamatult. Lõpuks saabub Rózsi, ütleb, et käis jalutamas, ja et sellest on alles tund möödas, kui laps eelmine kord rinda sai. Ta toidab last ja heidab voodisse. Ignác ei suuda otsustada, kas minna kalale või jääda koju. Ta nõuab Rózsi käest, kes on lapse isa, kas Blond Mees.

5.

Jani istub paadisillal, püüab kala. Korraga hakkab näkkama, tamiil jookseb ketta pealt maha. Kostab vana jäme Hääl, mis ütleb, et Jani ei keriks tamiili kettale, sest see katkeb. Hääl lubab igasugu asju tasuks selle eest, et Jani jõhvi läbi lõikaks ja saagil minna laseks. Jani võitleb vastu, tirib suure säga paadisilla alla, kuid lõikab siis konksu säga lõuast välja ja kala pääseb minema.

Raadiost kostab jälle Annamari laulu ja reporteri häält. Jani ronib paadisillalt alla ja satub lavale, kus Annamari oma bändiga esineb. Reporter kommenteerib seda, kuidas Jani dekoraatorite ja korrakaitstajatega võitleb. Ta saadakse kätte ja seotakse kinni. Pimedus.

Reporter annab teda, et äsjane intsident on saanud ootamatu pöörde – Annamari on leidnud armastuse, Jani. Nad plaanivad elama asuda maale ning Jani tahaks saada ka palju lapsi, kuid Annamari arvates on ükski laps palju, sest nooruses oli tal juhtunud õnnetus ja arstid olid teinud lihunikutööd. Jani viib Annamari lavalt ära. Saabub Berta-tädi Jani õngega, mille too maha oli unustanud.

KATKEND:

MISI (*paneb raadio kinni*): Aga kas sa selle peale oled juba mõelnud, mis selle poisiga saab, ta ei jää ju elu lõpuni tibudega ringi jooksuma ja lompides püherdama, üsna varsti... lükatakse ta türastand bussi ja siis padavai Vajszlósse või Sellyesse, kooli, kas tal pole siis sellest küll, et ta on kuradi närune maakas, kisendad talle rumeenia keeles üle heki, et unustaks veel selle ka ära, mille ema talle pähe on tagunud! Tema käest küsitakse: „kes su isa on?” – kes? kes küll? Ta ei tea sedagi, tühi lahter.

BERTA-TÄDI (*kisendab aknast välja*): Mis see laps sinna teha saab?

MISI: Berta-tädi, kuidas tervis on?

BERTA-TÄDI: Ega tema ei pea häbenema! Laps – kui ta juba olemas on, pole sugugi halvem kui teised... natuke äbarik, aga talutav...

(Jani läheb kuuri, toob tohutusuure sae, proovib raudvarba pooleks saagida – kohutav krigin...)

BERTA-TÄDI: ...See peaks häbenema! Kellel tuleks teda kasvatada, kasvatada, mitte kogu päev tema peale karjuda, nii et mu kõrvad pilli löövad ja kõhus keerab...

MISI: Berta-tädi...

BERTA-TÄDI: Teda tuleks kasvatada, kasida, tema eest hoolitseda...

MISI: Noo! Kogu tanumas pole teist nii puhast last!

BERTA-TÄDI: Pole jah. Tanumas ei ole. Vaata ta kaela ja põlvi – puhta rokased.

MISI: Berta-tädi, me rääkisime Janiga sellest, et...

BERTA-TÄDI: Noh! No kes ta isa on, kes?!

MISI: Selles asi ongi, Berta-tädi...

BERTA-TÄDI: Sest keegi talle lapse ikkagi tegi, eks ole...

MISI: Ärge nüüd...

BERTA-TÄDI: Keegi ta ikka kokku kloppis, kas pole? Või langes püha vaimu vari talle peale, mida veel!

MISI: Selles asi ongi! Et jõmpsikale tuleks lõpuks ometi isa otsida!

BERTA-TÄDI: Siit ärge otsige, siit ärge otsige, sest siit te ei leia...

MISI: Aga Berta-tädi, laske mul rääkida...

BERTA-TÄDI: Ära räägi siin midagi! Sest ma saan sinust aru. Saan väga hästi aru! *(Osutab sõrmega Jani poole.)* Määriksite talle eikellegi jõmpsika kaela, sina aga saad Mari, tasuta, kuludest priilt...

MARI HÄÄL *(heki tagant)*: Mis see teie asi on, mis te oma nina sellesse topite?

BERTA-TÄDI: Mis see minu asi on? *(Imestunult.)* Mis see minu asi on, et teie lulli lööte,

peksate last, see aga... võib elu lõpuni maksta...

MARI HÄÄL: Vana nõid, mul pole teie raha vaja, Mihály tunnistab lapse omaks...

MISI: Tunnistan.

MARI HÄÄL: Teie loll poeg kirjutab ainult loobumiskirja, hoolekandeamet aga annab ta Misi hooldada, kes ta omaks tunnistas...

MISI: Tunnistan.

BERTA-TÄDI: Millest ta loobuma peaks? See pole kunagi tema oma olnud, millest ta loobuma peaks?!

MISI: Ei millestki! (*Lehvitab mingit paberit.*) Ta ei loobu millestki. (*Loeb.*) Allakirjutanu János Sipos... elukoht... ema nimi... tõendan, et ei ole olnud seksuaalvahekorras! See tähendab... (*Lehitseb.*) allakirjutanu János Sipos... millestki ei pea loobuma... tõendan kriminaalvastutusest teadlikuna, et... ühe sõnaga ainult Mariga, Mari Ignácziga, ema nimi Katalin Ignácz, ei ole olnud seksuaalvahekorras, kirjutab alla, kaks tunnistajat, rahu majas!

BERTA-TÄDI (*noogutab*): Kaks tunnistajat...

MISI: Pastakas... Säh! (*Ulatab Janile.*)

(*Jani saeb raudvarba... lõpuks läheb see pooleks. Jani naksutab rahulolevalt keelt, tõstab pilgu Misi käele, pastakale, paberile... Viipab heki poole...*)

JANI: Hugó?

(*Annoteeris Reet Klettenberg.*)

György Spiró „Kvartett“ (*Kvartett, 2003*)

TEGELASED:

KÜLALINE, VANA, ABIKAASA, NAINÉ

TEGEVUSPAIK: Elamurajooni kahetoalise korteri köök.

KOKKUVÕTE:

VANA-le ja tema ABIKAASA-le saabub KÜLALINE. Abikaasa üritab välja selgitada, kellega on tegemist, sest ta kahtlustab, et tulija võib olla kas kindlustaja või telefonifirma agent. Külaline ütleb, et oleks ette helistanud, kui neil oleks telefon, aga et ei ole, on nii ehk paremgi – üllatus. Külaline viitab sellele, et elas samas kandis, kus Vana, ning et ta tuli ainult seepärast kodukanti, et nendega kohtuda. Ta teab, et NAINÉ, Vana ja Abikaasa tütar

tuleb samuti täna. Vana vaatab teises toas telekat, Eurosporti. Kui ta kööki tuleb, teatab ta, et ei tunne Külalist, kuigi too väidab, et Vana oli nelikümmend aastat tagasi ta elu päästnud ja et ta tuli teist nüüd selle eest tänama. Külalisel on kaasas ka vana foto endast, kuid Vana ei tunne teda ka selle põhjal ära. Foto on tehtud laagris Austrias 1957. aastal. Vana oli teda väidetavalt viiekümne seitsmenda aasta jaanuaris hoiatanud, et ta kaoks, ning hiljem oli Külaline edasi Ameerikasse läinud. Vana aga väidab, et tema ei ole kedagi hoiatanud. Külaline on Vana ja tema Abikaasa leidnud suure vaevaga, käinud elanike registris ja sealt aadressi saanud. Vana on väga umbusklik ega taha, et teda millessegi kahtlasesse tõmmataks, sest viimasel ajal on menetletud mitmeid kohtuasju, milles süüalusteks vanad inimesed, kes sõja ajal tulejoonel olid. Vana ärritub ja läheb tagasi tuppa telekat vaatama.

Külaline räägib, et käis oma vana elukohta vaatamas, aga isegi tänavat polevat enam alles. Külaline vestleb Abikaasaga ja selgub, et ta on viiekümne kaheksa aastane, lahutatud ja kahe poja isa. Vanal ja Abikaasal aga on üks tütar, kes on samuti lahutatud ühe tütre ema ja ühtlasi psühhiaatrilist ravi saanud. Külaline on aga insener, kes ehitab teid ja sildu ning on töötanud ka Aafrikas ja Aasias. Vanale ei meeldi sugugi, et mees on insener, sest tema arvates on just insenerid, õigusteadlased ja majandusteadlased need, kes kõik nurja ajavad, kes kõiki paljaks röövivad, kes mitte ei investeerid, vaid autvesteerivad. Vana ärritunud sellest, et kapitaliga rikkurid röövivad riigi paljaks, maa müüakse odavalt välismaalastele, need teevad puhta töö ja järele jääb üksnes tühermaa. Vana arvates on Ungari tänapäeval miljoni töötut, nelja miljoni kerjuse, litside ja sutenöörade maa. Ka Kádári ajal olid oma miinused, aga nii palju kui tänapäeval, ei varastanud toona keegi. Külaline üritab selgitada, et ta ei tulnud vaidlema, vaid tänama, kuid Vana aina õigustab oma käitumist eelmise režiimi ajal, mil ta teenis piirivalvurina Rumeenia piiril, et keegi ei saa tõestada, et ta kuulus puhvaikade hulka. Ka telefoni pole tal sellepärast, et keegi ei saaks teda pealt kuulata. Vana arvates on salateenistuse nuhke kõik kohad täis. Selgub, et Külaline teab, et Vana käib ülepäeviti kodunt ära. See süvendab Vanas kahtlusi, et Külaline on kellegi saadetud. Külaline aga on neid jälginud üksnes seepärast, et nad kindlasti kodunt leida. Ta teab ka, millal nende tütar neil külas käib.

Külaline ei ole ammu ungari keelt rääkinud. Ta jutustab oma perekonnast Ameerikas ning et tema tõeline perekond on hoopis nemad: Vana ja Abikaasa. Inimene on kodus seal, kus teda oodatakse, ja Külaline ütleb, et nemad seda küll veel ei teadnud, aga edaspidi hakkavad nad teda ootama. Ta näitab plaane majast, mida veel ei ole, aga mis ehitatakse. Vana ei saa ikka veel aru, mida Külaline tahab.

Saabub Vana ja Abikaasa tütar, Naine. Külaline seletab ka Naisele, et tuli Vanale tänu avaldama. Abikaasa hakkab kosjasobitajaks, et Naine ja Külaline kokku viia, kuna mõlemad on lahutatud. Naine on raamatupidaja ja arvutab kohe forintidesse ümber, palju Külaline pensioni saab, ning annab Külalisele soovitusi, kuidas raha kasvama panna. Külaline ütleb, et tahab nad kõik Ameerikasse külla kutsuda, et oma tänu väljendada.

Vana tuleb oma toast taas välja ja toob kööki vihiku, kuhu ta kirjutab vanadest ajalehtedest ümber uudiseid, mida peab oluliseks, ning punase ja sinisega inimeste nimesid, kes satuvad kas kommunistlikku taevasse või kommunistlikku põrgusse. Kõik nimed saavad ka hinde ühest viieni.

Seepärast käibki Vana ülepäeviti raamatukogus, ülejäänud päevadel aga töötab kodus ja annab hindeid. Vana ei usalda arvuteid, kuna seal kustuvad kõik asjad. Ainult üks asi on jääv – raamat ja tema vihik.

Külaline tahab ikka veel oma tänu avaldada ja pakub Vanale pangakaarti, kus on peal Vana nimi. Naine rõõmustab selle üle väga. Külaline on kingituseks toonud ka auto, millega ta Saksamaalt tuli. Tal polevat oma rahaga midagi teha, kellegi peale kulutada. Vana ei taha kingitustest midagi kuulda ja jääb endale kindlaks, et ei tunne Külalist. Abikaasa tahab Külalisele kingituseks anda enda kootud sviitreid, mida on terve korter täis, kuid Külaline ütleb, et ei kannu sviitreid. Vana ajab Külalise välja ja ähvardab, et võtab relva välja. Selle peale läheb Külaline minema kõigi oma kingitustega.

Elu läheb endistviisi edasi.

KATKEND:

ABIKAASA: Insenerid ajasid kõik nurja

KÜLALINE: Mida?

ABIKAASA: Papa ütleb, et insenerid ajasid kõik nurja. Eks ju, Papa? Seda sa ütled. – Ta ütleb, et insenerid. Kõik.

(Vaikus.)

Temagi oleks võinud inseneriks saada, ta taheti saata sinnasamusessegi, kõrgkooli, teda taheti esile tõsta, aga tema ei läinud. Mind taheti ka esile tõsta, sest ma olin algusest lõpuni hea kaader, aga mina ka ei läinud, jäin vabrikusse, kuni jalad vastu pidasid, aga mul on veenilaiendid, nii et sellepärast pandi mind grupi peale. – Insenerid ajasid kõik nurja, ütleb Papa. Kõik.

KÜLALINE: Mille?

VANA: Mida ainult saavad, selle ajavad nurja, need insenerid.

KÜLALINE: Ma ei mõista.

VANA: Insenerid, õigusteadlased ja majandusteadlased. Nemad jah.

KÜLALINE: Mida mina nurja olen ajanud? Ma ehitasin teid ja sildu, neile, *third worldile*... Ehitasin Aafrikas, Aasias – mülgasteedel – olin *executive* – kuidas seda öeldakse – ehitusjuht –

VANA: Et saaksite nad paljaks röövida.

KÜLALINE: Mida te räägite?

VANA: Teid saadeti sinna selleks, et te ehitaksite teid ja sildu, et oleks võimalik nad paljaks röövida, neegrid ja kõik. Nüüd aga saadeti siia, et meid ka tühjaks imeda. Sellised pressivad meist veel viimase veretilga ka välja.

KÜLALINE: See on teis mingi *indoctrination* – kuidas seda öeldakse – teate, mida tähendab neile seal korralik tee, kindel sild? Neil polnud ravimeid, mitte midagi! Ei saanud transportida! Teate, mida selline suur ehitus endaga kaasa toob? Kas te olete malaarias olnud? Mul on praegugi mingi viirus sees neerudes, seda ei suudeta välja juurida – Maksti hästi, muidugi, aga teate, mida tähendab neid veenda, et nad töötaks? See oli veel kuuekümnendatel aastatel, kui nad vabaks said – te pole sellist armetust uneski näinud, mis seal oli! Paistes imikud, näljas virelevate laste kari! Või et mina imesin nad tühjaks? Mina? Ma viisin neile tsivilisatsiooni!

VANA: Et ära võtta nende kuld, nafta, kõik.

KÜLALINE: Te ei tea, mida te räägite.

VANA: Nagu nüüd meilt. Kõik võetakse ära. Kõik. Kõik väärtused viiakse välja. Teie tulite ka sellepärast, te insener.

KÜLALINE: Mina, ja sellepärast? Teate, mis kõik siia tuleb, kapitalina?
Technology tuleb, kapital tuleb, skill tuleb!

VANA: Te mitte ei investeerri, vaid autvesteerite. Seda ütleb meie asjatundja, ja tal on kaks kõrgharidust –

KÜLALINE (*naerab*): Investeerimine – autvesteerimine – investeerimine – autvesteerimine – see on hea!

VANA: Te mitte ei ehita, vaid lammutate. Meie ministrid saavad palka mitte ehitamiseks, vaid selleks, et lammutada see, mis oli! Mille põlvkonnad üles on ehitanud! Teie maksate paar krossi ja viite välja miljonid. Maksate bossidele altkäemaksu, need aga müüvad riigi maha. Meie turud on nimme välja suretatud. Meie parimad tehased. Tootmine. Kõik! Parimad asjatundjad viiakse minema! Lastakse võileivahinna eest rabada. Kolonialiseeritakse. Kapital tuleb sisse selleks, et palju rohkem raha välja viia. Kuigi mul pole diplomit, olen ma ikkagi kursustel käinud. Meil on veel asjatundjaid, kes teavad, mis toimub, ainult ajalehes sellest ei kirjutata. Et geedeepee, nagu teie seda kutsute, nii ja naa. Aga sellest pole juttugi, kes saab kasu! Kasu on kapitaliomanike oma! Kasu on alati kapitaliomanike oma, nii nagu on kirjutatud! Omandus on vargus, see on kirja pandud! Ja ekstrakasum viiaksegi välja, siia ei jää midagi, ainult viletsus! Meie ehitasime riigi üles, vere ja higiga, ja nüüd varastavad insenerid selle laiali! Kolm neljandikku on juba ära varastatud. Te tulite liiga hilja. Teil on veel vaevu midagi varastada. Malaaria, mis? See malaaria on teile kinni makstud! Mina teie pärast ei muretse! Mu nääl elab maal – tema vend – seal peksti kolhoos laiali – kompensatsioon – kompensatsioon! Naljanumber! Ja maad ja metsad pandi enampakkumisele – ja vaesekestelt osteti neljandiku hinna eest osakud kokku, et rikastel oleks suurvaldused – ja võileivahinna eest, sest kuldkroonides arvestati ainult maa hinda, aga puude oma mitte, nagu metsas ei olekski puid! – see võetakse maha, teenitakse sadu miljoneid, ja sinna ta jääb, üles songitud maa! – ja metsa enam ei ole! – tuhanded hektarid – nii see läheb! – Maa müüakse austerlastele, kõik teavad! – ja riik laseb sel sündida! – riigiametnikud on kinni makstud! – Vanasti, kui keegi metsa varastas ja ta üles anti, viis politsei varga minema – tänapäeval ei viida – ja kes üles julgeb anda, sellel pannakse majale tuli otsa! – Või et erakad saavad paremini hakkama kui riik, sest see on nende endi oma ja

nad mõistavad asja – aga need on samad insenerid, kes Kádári ajal juba riigi tasandil kõik nurja ajasid! nad olid samasugused julgeolekutöötajad nagu meie! – nemad sõimasid kõige valjemini teisi kommunistideks! – kas nad siis ei mõistnud asja? nüüd siis mõistavad? – need on samad! –

(Vaikus.)

ABIKAASA: Neegritel on aids, sest nad elavad ahvidega kokku.

VANA: Sina pane suu kinni!

ABIKAASA: Aga seda räägiti. Neegrid on ahvidele lähemal ja ahvidel on aids. Sealt see aids tulebki.

KÜLALINE: Mina töötasin nende keskel ja mul ei ole aidsi.

ABIKAASA: Teie olete valge inimene. Valge inimene ei ole ahv, ainult siis, kui ta ahviga kokku elab.

(Annoteeris Reet Klettenberg.)

Csaba Székely „Kaevanduslill“ (*Bányavirág, 2011*)

TEGELASED:

ISA (lamab haigena kõrvaltoas, lavale ei ilmu)

IVÁN, tema poeg

MIHÁLY, arst

ILONKA, Iváni poolõde

ILLÉS, Iváni naaber

IRMA, Illési abikaasa

KOKKUVÕTE:

Tegevus toimub väikeses Transilvaania külas ühe maja köögis.

Lugu sellest, kuidas suurem osa külarahvast alkoholismi ja enesetappu põgeneb. Laval on näha vastamata armastust ja enesehävingut, tekst aga pakatab irooniast ja ajab publiku naerma – tüüpiline keskeuroopalik mõtteviis.

Iváni isa on juba kaks aastat voodihaige olnud ning Iván palub arsti, et see ei tooks enam isale ravimeid. Iván on isa külge aheldatud, üksildane ja

töötü, tal pole raha ega oma elu. Iváni närve paneb alatasa proovile naaber Illés, kes ärritab teda oma positiivsusega. Ühel päeval toob Illés uudise, et alevis on võttegrupp Ungarist, keda huvitab, miks on enesetappude hulk alevis nii suur.

Naabrinaine käib sagedasti Iváni haigele isale kompotti toomas, mis aga ärritab ühtviisi nii Ivánit kui ka tema poolõde Ilonkat.

Arst Mihály vihkab elu alevis, ta tunneb, et ei kuulu sinna, joob järjest rohkem, on aina halvem ka erialaselt. Ta ütleb, et alevis on kõik idioodid, et pärast kaevanduse sulgemist on nad veelgi idiootlikumad ning et töötus on parim vahend idiootide tootmiseks.

Iván armastab Ilonkat, kuigi nad on poolõde-venda, Ilonka aga heidab silma Mihály'le, kuigi too on pereinimene, naabrinaine Irma aga Ivánile.

Illés toob Ivánile kirja advokaadilt.

Iván on elus pettunud ja enda arvates nagu kaevandus, mis suleti. Temas pole muud kui kottpimedus ja kui keegi tema sisse vaataks, kohkuks ta tagasi. Irma ütleb mehele lohutuseks, et küllap on sügaval Ivánis varjul kaevanduslilled, tuleb need vaid päevavalgele tuua. Iván aga annab talle julmalt korvi.

Mihály tuletab Ivánile meelde, et too varastas kord tema arstipaunast pudeli morfiini, millega Iván ja isa ema kassi ära mürgitasid, kuna too kogu aeg kräunus. Ema aga poos end suurest kurvastusest üles.

Mihály teatab Ivánile ja Ilonkale, et ta kolib linna, kus teda hinnatakse.

Selgub, et Mihály' abiga on Iváni isa kirjutanud kirja advokaadile, et testamendiga kogu pärandus kirikule anda, Iván ja Ilonka aga kõigest ilma jätta. Kui Iván sellest kuuleb, tahab ta isa tappa, kuid ei suuda seda ometi teha. Ta soovib, et arst isale edaspidigi ravimeid tooks, et isa võimalikult kaua elaks ja kannataks.

Saabub Irma ootamatu uudisega, et Illés poos end üles. Huvastijätukirjas annab ta teada, et tal on vähk ning et ta soovib Ilonkale ja Ivánile edu.

Ilonka läheb alevist ära linna. Mihály tunnistab Ivánile, et ta paluks meeeldi Ilonka kätt, kui ta ei oleks abielus ja kolme lapse isa. Iván aga tunnistab Mihály'le, et ta armastab Irmat, kuid ei tahtnud naise abielu lõhkuda, seepärast saatis ta südametult minema. Irma kolib samuti alevist ära.

Mihály' kohta aga selgub, et temagi mõlgutas enesetapumõtteid, kuid ei teinud neid teoks oma perekonnale mõeldes.

Näidend lõppeb Iváni esinemisega telestaabile, kus ta maalib pildi elust kaevandusalevis.

KATKEND:

IVÁN: Kui ma vaid teaksin, mille kuradi putsi pärast sul kogu aeg nii hea tuju on. Kui sa vähemalt jooksid nagu teised, normaalsed inimesed, siis ma saaksin aru. Aga sa oled ainus kogu alevis, kes kunagi ei joo.

(Iván joob. Vaikus.)

ILLÉS: Millal Ilonka koju tuleb?

IVÁN: Sel kellaajal on ta veel tööl.

ILLÉS: Ta töötab päris palju.

IVÁN: Vähemasti on tal töö. Mis sa tast tahad?

ILLÉS: Tahtsin teile lihtsalt öelda, et see telekas on siin.

IVÁN: Mis telekas?

ILLÉS: Ungarist.

IVÁN: Ja mida see telekas tahab? Kas ma pean jälle rahvariidepüksid jalga tõmbama?

ILLÉS: Ei tea mina, kas sa pead jälle rahvariidepüksid jalga tõmbama.

IVÁN: Pean need Ilonkale andma, las parandab ära. Et see loll söödamaa televisioon kõhulahtisuse käes vaevlevaid vihmausse vintsutaks!

ILLÉS: Sind vähemasti ei pandud neile laulma.

IVÁN: Seda just mitte, aga teisest küljest öeldi mulle teabe mõttes, kui ilus siin Transilvaanias on ja kui ilusasti me siin traditsioone hoiame.

ILLÉS: No hoiamegi ju. Kas ei hoia siis?

IVÁN: Hoiame. Igal hommikul, kui ma üles tõusen, hoian natuke traditsioone, siis lähen tuppa, kergitan vanamehe ees mütsi ja hoian traditsioone edasi, kuni Ilonka koju tuleb. Ja siis, kui arst mind ühe-kahe-kaheksa pitsi tarvis külastab, annan talle, et tema ka veidi hoiaks. Ja siis hoiab temagi traditsioone, kallab endasse mehe moodi.

ILLÉS: Ikka see nurisemine, Iván.

IVÁN: Ainus traditsioon, mida me siin hoiame, on see, et joome ennast konnasitaks, kargame üksteisele kõri kallale ja siis läheme metsa varastama. See ongi meie kuradi traditsioon.

ILLÉS: Noh, eks telekas sellepärast tuligi.

IVÁN: Varguste pärast?

ILLÉS: Sellepärast, et me ei käi metsa mitte ainult varastamas. Vaid vahel poome end seal ka üles.

IVÁN: Minuga pole seda veel kordagi ette tulnud. Mina käin seal ainult puude pärast.

ILLÉS: Nad ütlevad, et meil on kõige suurem enesetappude kvoot. Telekat huvitab, miks see nii suur on.

IVÁN: Ma ei usu, et see nii suur oleks, kui suurt sellel majal siin vaja oleks.
(Heidab pilgu isa toa poole.)

ILLÉS: Millal sa olid viimati sellisel matusel, kus keegi oleks loomulikku surma surnud, näiteks oleks talle kirvega pähe löödud?
(Vaikus. Iván mõtleb.)

ILLÉS: Su vaene ema, rahu tema põrmule, poos ennast üles. Ja kui paljud veel selles tänavas. Ilonka mees poos end samuti üles, sellest pole poolt aastatki möödas.

IVÁN: See ei lähe arvesse, tema poos ennast üles linnas.

ILLÉS: Aga ta kolis linna siit. Siit viis taudi hinges linna kaasa, paneelmajade vahele.

(Ilonka tuleb sisse. Ilus tüdruk, silmatorkavalt kenasti riides, kuid 80-ndate aastate moe järgi.)

ILONKA: Servus, Iván! *(Naeratab Illésile võrgutavalt.)* Tere päevast, onu Illés.

IVÁN: Kuidas siis nii vara, Ilonka?

ILONKA: Lasti streigi pärast tulema. *(Osutab nurka.)* Kas see on doktori kott?

IVÁN: Ta kaotaks oma munad ka ära, kui neid küljest lahti saaks kruvida.

ILLÉS: Ma hakkan ka minema. Jumal õnnistagu, Ilonka!

(Annoteeris Reet Klettenberg.)

István Tasnádi „Finito“ (*Finito*, 2007)

TEGELASED:

Gáspár Blondin
proua Vali Blondin
Vecserák Károly lesk (Gáspár Blondini ämm)
Linnapea Ferenc Pacsik
Luuletaja László B. Bicke
Popdiiva Tiigri-Niki
Politseikindral Dr. Buda Juhos
Naabri-Misi (Mihály)
Meediategelane Pál
Reporter Myrtil Hajnalka Reszlik
Operaator HSC Tamás Bak
Vastutav Ametiisik

Tasnádi näidend pälvis 2007. aastal Teatrikriitikute auhinna kui aasta parim näidend. Samal aastal tunnistati selle näidendi lavastus Ungari suurimal teatrifestivalil POSZT parimaks lavastuseks.

KOKKUVÕTE:

Komöödia tegevus toimub tänapäeval ühes Ungari külas. Peategelane Blondin Gáspár on 44-aastane töötu, abielus, lasteta mees, lahti lastud lihatööstusest, istub põhiosa oma ajast koduhoovi välikäimlas ning tahab vaid üht – et teda rahule jäetaks. Ta ei oska oma eluga midagi peale hakata. Välikäimla on tema jaoks justkui pelgupaik. Näidend räägib sellest, kuidas on võimalik veel mitte toimunud surmast kasu lõigata. Tasnádi kritiseerib meediat, mis teenib surmajuhtumite pealt kasumit. „Finitos“ on äratuntav nii Molière'i kui ka Aristofanese mõju.

Näidend algab sellega, kui majast tormab välja proua Blondin ning süüdistab parajasti välikäimlas istuvat meest egoismis ning ükskõiksuses tema vastu. Ta arvab, et Gáspár ei taha enam temaga seksida. Viimane väidab aga, et ta armastab naist, kuid vihkab iseennast. Mees tahab enesetappu teha. Talle tormab appi Blondini ämm, kes elab abielupaariga

samas majas. Naine tuleb aga appi alles siis, kui jackpot telekas läbi saab. Kohale tuleb ka naaber Misi, kes plaanib käimla riivi läbi lõigata. Järgmiseks saabub sündmuspaika parajasti näljastreiki pidav linnapea Ferenc Pacsik. Tal on eelarvega probleeme ning rahvas nõuab talt raha. Kui aga Blondin ennast tapaks ja hüvastijätukirjas kirjutaks, et ta küsis abiraha ja töötas palju, saaks temast märter. Linnapeale avaneks sel juhul Vältimatu Katastroofi Abi ning nii pääseks ta majanduslikust kitsikusest. Vastutasuks saaks Blondini lesk endale igal aastal jõuludeks nuumsea ning nimepäevaks 20 uut gaasiballooni. Linnapea väidab, et Blondini elu on mõttetu ning ta võiks vähemalt siis surma endale paremini korraldada. Lisaks linnapeale tormavad külla kohale ka teised ühiskonnaelu tegelased – luuletaja László B. Bicke, allakäinud popdiiva Tiigri-Niki, korrumppeerunud politseikindral Dr. Buda Juhos, meediategelane Pál, reporter Hajnalka, kes kõik üritavad Gaspari surmast kasu lõigata. Blondini surma tahetakse otse-eeetris filmida. Mehe surmaks hakatakse ettevalmistusi tegema. Talle tuuakse sooja veega täidetud vann, nagu seda tehakse seatapu ajalgi. Peale seda, kui Gaspari surma eel kõik justkui hoolitseksid tema eest (mehega jäetakse südamlikult hüvasti, tema auks korraldatakse peied jne.), otsustab mees, et ta ikka ei tee enesetappu. Samuti arvab ta, et tema surma eest pakutud rahasumma on liiga väike. Näidend lõppeb sellega, et Gaspari naine võtab samurai mõõga ning torkab seda igast küljest süstemaatiliselt läbi käimla, milles tema mees istub.

Näidendi käimapanev motiiv on enesetapp, põhiteemadeks raha- ja meedia võim. „Finito“ teeb omanäoliseks selle vorm: Tasnádi kasutab oma 2-vaatuselises näidendis värsivormi, mis tekitab huvitava pinget sisu ja vormi vahel. Värsivorm tõstab tegelased madalast reaalsusest kõrgemale, annab neile inimliku mõõtme. Näidend algab barokse avamänguga. Esimese vaatuse lõpus on reporter Hajnalka justkui ennustaja rollis: ta teatab, et verine lõpp on lähenemas ning surma tähtajaks on südaöö. Näidend lõppeb *deux ex machina* motiiviga: kõrgustest ilmub ülikonnas sõnumitooja Vastutav Ametiisik, kes ütleb, et kõiki ootab ees õnn ning lihatööstuse uueks direktoriks määrati Gáspár. Mees soovib kõigile rahu ning paremat elu.

KATKEND:

NAABER MISI: Páli šõus oli täna juttu sellest, et keskealised mehed on enesetapjad. Konstateeriti, et neljakümneringis mehed langevad stressi.

Just nagu mõni naine, kellel algab kliimaks.

Talle ei istu enam ei sport ega seks.

Ja iga kolmas, kübar-mantel,
satub paanikasse ning tapab end.

ÄMM: Mihály, kas te ei tea, mis jackpot oli?

NAABER MISI: Gáspár! Misi. Kinnita konks juba üles!

BLONDINI NAINES: Seal sees pole mitte haak vaid riiv.

NAABER MISI: Riiv pole meile probleem, abiks on traat.
Silmad kinni, sest hakkab sädemeid lööma!

ÄMM: Kui imeilusad tähed!
Väikesed komeedisabad maa kohal!

BLONDIN: Kas enam rahulikult kusta ka ei saa?!

NAABER MISI: Ta on veel elus!

BLONDIN: Tõmba siit uttu, semu,
meisterda enda maja ümber!
Ka Joláni ja sinu vahel on probleemid.
Muretse selle pärast, mina saan priimalt hakkama.

NAABER MISI: Ah, et nii peab üks inimene teistele abiks olema!
Keegi pole varem mu südant nii kihvatama pannud.

BLONDIN: See pole abi, kui sa konstateerid,
kuidas mul on kliimaks ja menstruatsioon.

ÄMM: Ta ei tea, mida räägib, tal on ajupõletik.

PROUA BLONDIN: Vaeseke on haige.

NAABER MISI: Ma ei hakka ennast üles keerama.

ÄMM: Kas me kirikuõpetajat ei kutsu? Gáspár, kas sa tahaksid
pihtida?

PROUA BLONDIN: Kas ei peaks seda härra linnapeale teatama?

NAABER MISI: Praegu ei saa teda segada, ta peab näljastreiki,
ja ta on nälgimisest erakordselt pinges.

(Ilmub Linnapea.)

LINNAPEA: Sinna, kus habras kodurahu laguneb koost,
Sinna, kus kolle külma tuhka langeb,
Sinna, kus taevast on täis ahhetusi,
Tuleb juba valla eestkostja.

ÄMM: Härra linnapea!

(Annoteeris Kerdi-Liis Kirs.)

János Térey „Lauamuusika“ (*Asztalizene, 2007*)

János Térey (s 1970) on ungari luuletaja, dramaturg ja tõlkija, ungari keskmise luuletajate põlvkonna kõige silmapaistvam autor, kellel tänaseks on ilmunud üheksa luulekogu, üks valikkogu, kaks värssromaani, neli draamakogumikku, üks novelli- ja üks esseekogu, lisaks hulka luule- ja värssdraamatõlkeid, stsenaariume jne. 1990. aastatel avaldas ta pigem äärmiselt vormitundlikku, riimimeisterlikku, ununenud klassikalisi värsvorme taaslustavat ning samas erinevaid keeletasandeid miksivat luulet ja luuletõlkeid, nullindatel on ta pöördunud rohkem teatri ja monumentaalsemate teoste poole, kuid siingi on säilinud tema püüd taastada vanu vorme, millesse valab kaasaegset sisu.

Térey läbimurdeteoseks sai Onegini stroofis kirjutatud värssromaan „Paulus“ (2001), milles ta segab kokku apostel Pauluse, kindral Friedrich Pauluse ja Budapesti häkkeri Páli loo, sarnast tänapäeva eluolu kujutamist ajalooliste narratiivide ning erinevate allkeelte ühendamise kaudu jätkas ta ka värssdraamatetraloogias „Nibelungide asum“ (2004), nn „Ungari draamatrioloogias“, kuhu kuulub ka „Lauamuusika“, ja välisministeeriumi protokollilema elu kujutavas värssromaanis „Protokoll“, millest samuti on hiljem tehtud dramatiseering. Tähelepanuväärne on ka fakt, et Térey kõik seni kirjutatud näidendid on Ungaris tunnustatud aasta parimaks näidendiks, viimase kaheksa aasta jooksul lausa neljal korral on Térey vastu võtnud Teatrikriitikute Gildi aastaauhinna.

Eesti keeles on Téreyilt seni ilmunud poem „Hadrianus redivivus“ (2005, ajakirja Vihik Ungari erinumbris) ja luulevalik käsikirjast „Moll“ Mürilehe

18. numbris (2011) siinkirjutaja tõlkes. 2009 esines János Térey Tallinna kirjandusfestivalil. 200

KOKKUVÕTE:

„Lauamuusika“ (*Asztalizene*) on aeg-ajalt klassikalisemate värsivormide poole pöörduvas vabavärsis kirjutatud näidend, milles autor on püüdnud taastada veel kolmekümnendatel täies elujõus olnud „kodanliku“ salongidraama traditsiooni. Kolmekümnendatele viitab tagasi ka draama moto ja ühtlasi alustsitaat: „Budás elamine on maailmavaade“ meilgi tuntud ungari maailmasõdadevaheliselt linnaintellektuaalilt Sándor Márailt, ainult et nüüd on uuritud selle tsitaadi võimalikku sisu XXI sajandi esimese kümnendi Budás. Näidendi tegelasteks on edasijõudnud keskealised keskmisest enam teenivad „intellektuaalsed boheemid“ (arst, jurist, restorani omanik, ooperilaulja, sisekujundaja, ooperikriitik, kosmeetik, kaks ettekandjat, kes on omavahel erineval viisil seotud – abikaasa, armuke, lahutatu, tööandja, kriitik jne), sündmused toimuvad 2007. aasta veebruari ühe laupäeva õhtust järgmise varahommikuni ühes nooblis Buda restoranis. Välditud on viiteid poliitikale, esil püütakse hoida vaid tegelased kui tüübid ja nendevahelised suhted, maalida üldpilti nullindate keskklassi „snoobide“ elust ja anda sissevaade ajastu üldisesse õhkkonda.

Näidendi sissejuhatuses on öeldud, et kogu etenduse ajal peab kostma „taustamuusika“, mis ometi ei tohi tegevusse sekkuda (kammermuusika, ooperite intermezzod, swing jne ilma sõnalise osata). Näidendi ülesehituski teeb silma klassikalisele muusikale, koosnedes kolmest osast: „Allegro“, „Andante“ ja „Presto“. Esimene juhatab sisse tegelased, teine püüab kaardistada tegelaste suhteid ja kerida osa lõpuks pinget, kolmas katsub lahendusvõimalusi, kuid need jäävad pelgaks mänguks, mis kaob alkoholiudusse.

Tegevus õigupoolest puudub – laudades ja baarileti ääres vahetatakse lihtsalt pidevalt kohti, mängitakse seltskondi ümber, intrigeeritakse, sõimeldakse, pinget tekitab pigem suhete taak, kuid seegi pole väga oluline, „kohvikuloba“ ei jõua lõpuks eriti kuhugi, ühtki lahendust pole, tegelased lähevad pärast tavapärasest laupäevaõhtust ajaveetmist lihtsalt koju peatäit

välja magama, ilma et sel õhtul toimunud võiks olla väga suurt mõju nende edaspidisele elule.

Nii on põhitähelepanu pööratud ühe ühiskonnagrupi kujutamisele ja „argielu fenomenoloogiale“ ning selles on Térey väga meisterlik, nagu ka dialoogide ülesehituses ja poetiliste vahendite kasutuses. Pilt Budapesti keskklassi „Narkissoste“ elust ja väärtushinnangutest on ere ja selge, samas mõjuvad tegelased siiski elus inimestena, mitte pelkade tüpaažidena, Téreyl on õnnestunud üldpilt ja detailid väga heasse klappi saada. Huvitavat metafüüsilist dimensiooni annab juurde restorani omaniku kahetine tegelaskuju, kes kordab pidevalt läbi näidendi, et eelmisel aastal kõik surid, ta käitub kui trikster, näitamata samas mingitki soovi seda rolli kanda. Tekstina on „Lauamuusika“ pigem lugemisdraama, kuid seda on mitmeid kordi seatud edukalt ka lavale. Näidend esietendus 20. oktoobril 2007 Budapestis Miklós Radnóti Teatris, Teatrikriitikute Gild tunnistas „Lauamuusika“ aasta parimaks draamaks 2007/2008. 2008 ilmus „Lauamuusika“ ka eraldi raamatuna (kirjastus Magvető), pälvides aasta olulisima kirjandusauhinna, AEGON Kunstiauhinna kui 2008. aasta parim raamat.

TEGELASED:

KÁLMÁN, Budapesti Püha Johannese haigla EMO kirurg

ALMA, Kálmáni abikaasa, jurist

GYŐZŐ, restorani *White Box* omanik

MARIANN, Győző abikaasa, kosmeetik

DELFIN, sopran, Ooperimaja külalissolist

KRISZTIÁN, sisearhitekt, stsenograaf

HENRIK, ooperikriitik

ZSUZSI, *White Boxi* kelner

ROLAND, *White Boxi* kelner

DISPETŠERI HÄÄL

Zsuzsi ja Roland on 20–25-aastased, teised 25–40 aasta vanused. Tegevus toimub Budapestis kahetuhandendate keskpaigas. Veebruaripäev, laupäev, hilisest pärastlõunast varahommikuni.

Mõningate katkestustega kõlab sümfooniline või kammermuusika ja Itaalia ooperite intermezzod või swing, ilma vokaalse osata. Lavastusel ei saa olla originaalmuusikat. Muusika on tegelastele „kuuldav“, kuid üldiselt kõlavast taustast tegevuses välja ei tehta, täpsemalt: ei lasta end muusikast mõjutada. Delfin ei tohi laulda. Keegi ei tohi suitsetada. Mängida ilma vaheajata

KATKEND:

III osa, „Presto“

3. pilt

(Győző, Delfin, Alma baarileti ääres. Kálmán Krisztiáni juures. Zsuzsi viib Kálmánile kohvi, Roland serveerib veini, Delfinile kokteili. Henrik üksi tagaplaanil klaasi punaveini seltsis)

GYŐZŐ (Delfinile):

Su näo on Jumal punetama löönud,
Kuid ikkagi, mis paganat sa rõõmustad?

DELFIN:

Tead, täna on ju Puude Püha.

GYŐZŐ:

Või nii! Siis on ju täna
Metspardis pidu? Või Uhus?

DELFIN:

Metspardis käib üks pidev pidu.
Kui pidu poleks, oleks ime.

ALMA:

„Kas väljal puud on inimesed,
Et neidki piirama sa pead?“

GYŐZŐ:

„Mis asja?“

ALMA (vaatab Delfiniga tõtt, kuid kõneleb Győzőga):

Moosese viies raamat räägib sellest,
Et viljapuid ei tohi hävitada
Isegi sõja korral.

GYŐZŐ:

Moosese raamat?

DELFIN (*punnis silmadega*):

Moosese raamat?

ALMA

Moosese raamat. (*Delfinile.*) Diletant. (*Läheb tänavale suitsetama.*)
(*Tänavalt tuleb Mariann ja leiab end baarileti eest Delfiniga silmitsi seismas.*
Istub Henriku kõrvale. Kálmán ja Gyözö diivanil. Krisztián kõige parempoolse
laua taga. Kõik joovad, sugugi mitte pidurdamatult, kuid visalt.)

GYÖZÖ (*valab*):

Mind tabas eile jälle unetus
Ja ropsis ülesse mu liha ning mu lufti.
Vaid ühe ööga sain ma rohkem teada
Kui mitme kergemeelse päevaga.

KÁLMÁN

Ehk täpsustad?

GYÖZÖ

Meid aitab uni, unustamine;
Ja unustus on alati meloodiline.
Liig nõrk on inimene,
Et taluda kakskümmend neli tundi
Täiskainust terve mõistusega.

KÁLMÁN (*kummardab baariletile*):

Ka mina hakkan unetuks.

GYÖZÖ

Hea mõte. (*Viipab sissepääsu poole.*)
Kust teab ta Moosest?

KÁLMÁN

Ta teab ju kõike. Või peaaegu kõike.

GYÖZÖ (*silmitseb Marianni*):

Oh Jumal, tahaks perega
ka vahel midagigi teha... Homme on taas pühapäev.
Kui läheks Pilisisse matkama,
See oleks äge, jumalik.

KRISZTIÁN (*kõrvale*):

Győző on piimašokolaad.

Ka mōru šokolaadi leidub, näiteks Kálmán;

kuid Győző on vaid piim. Ei huvita.

Kálmán on keevaline mees.

KÁLMÁN (*Győzőle skeptiliselt*):

Mis juhtus? Milleks äkitselt

üks pühapäine vakstu? Perekond?

GYŐZŐ:

Mis sa sest taipad, sina lastetu.

KÁLMÁN:

Just nii, need võlusõnad: „Mida sa sest taipad,

Sa lastetu.“ No väga hästi öeldud!

(*Alma tuleb tänavalt tagasi. Zsuzsi ja Roland kaovad kööki.*)

GYŐZŐ:

Eelmisel aastal kõik said surma,

Ja tegelikult sina ka.

Ning kujuta vaid ette – mina mitte.

Ma lappan läbi eilse nimekirja

Ning kustutan kõik surnud... (*Vaatab Almat.*)

Sul oli ilus abikaasa, Kálmán, olen päris kade.

Ka Mariann on ilus, loomulikult, ainult et...

KÁLMÁN (*kannatamatult*):

No loomulikult, ainult et... Kas kuuled...

GYŐZŐ:

Mida?

KÁLMÁN:

Sa kõllad mulle ainult kahel juhul:

„A“ – loomulikult, kui sul vaja arsti,

Sest oled unetu ja vajad oma rohte;

„B“ – hoopis tihedam variant –,

Kui tahad pidutseda.

Et oleksin su kooris tenor? Mitte iial.

Et oleksin su abi kallamisel? Kõi ka kuule.

GYŐZŐ:

See pole minu teha.

KÁLMÁN:

Su sõnad on nii kuivalt külmad!
Mis pole sinu teha? Iseenda olu?
Su ihuolemus? See pole sinu teha?

GYŐZŐ:

Kas sõpruse signaalleek lahvatab?...
Kuhu on kadunud laupäevaõhtute hea vaim,
Kui jõime end Isolabellas täis ja...

KÁLMÁN:

Need teenused on sügavalt
Mu väarikusest madalamal.
Ma pole mingi kooripoiss!
Ma elan Rózsadombis, teises linnajaos, no kurat võtaks!

GYŐZŐ:

Okei, siis rohkem minu terviseks ei joo.
Kuid sinu terviseks võiks juua küll.
Ka eile purjutasin. Reede valgub
Laupäeva, *personally*, tänagi jään täis (*Kompab kaela.*).
Veits palju olen viimsel ajal joonud.

[...]

Näidend on Lauri Eesmaa tõlkes tervikuna leitav kogumikust „teater | näidendid. Dramaty. Drámák. Valik poola ja ungari näidendeid“ (Eesti Teatri Agentuur, 2014).

(Annoteeris Lauri Eesmaa.)

Egressy Zoltán „Portugal“ (Portugál, 1997)

TEGELASED:

Lehv (25-aastane)

Hüüd Nimi (30-aastane)

Körtsmik (55-aastane)
Redis (35-aastane)
Pap (35-aastane)
Näpits (40-aastane)
Proua (40-aastane)
Sarvik (45-aastane)
Kaasa (30-aastane)
Bittner (40-aastane)

KOKKUVÕTE:

Seda 1997. aastal kirjutatud tragikoomilist näidendit on lavastatud Ungaris rohkem kui kümnes teatris. Näiteks Miskolcis on mängitud „Portugali“ enam kui 100 korral. Näidendi autor ise arvab, et „Portugali“ menu põhjuseks võib olla see, et tal õnnestus ehk tabada midagi iseloomulikku sellest tragikoomilisest argipäeva õhustikust, mida oli Ungaris tunda pärast taasiseseisvumist. Samuti on autori arvates ungarlastele meelepärane tükis kasutatav jämekoomiline huumor.

Näidendi üks põhimotiividest on igatsus parema kättesaamatu elu järele, mis omab näidendis abstraktse õnne tähenduse. Samuti on näidendis oluline sisemise vabaduse teema ning selle võimalik ühildumine reaalsusega. Tegevuspaigaks on autori väljamõeldud Irgácsi nimeline küla, kus elab umbes 300 inimest. Põhitegevus toimub suletud ruumis külakörtsis ning mõned stseenid toimuvad ka järve ääres. Näidendi tegelaskond moodustab karikatuurse läbilõike külaühiskonnast. Tegelastele lisab teatud isikupäratust see, et neil on pärisnimede asemel hüüdnimed: Lehv, Hüüd Nimi, Körtsmik, Redis, Pap, Näpits, Proua, Sarvik, Kaasa, Bittner. Nende tüüpide vahelisi konflikte ning omavahelisi suhteid on näidendis samuti karikatuursena, lihtsustatult kujutatud.

Näidendi käimapanevaks jõuks on asjaolu, et Irgácsi nimelisse külla saabub Budapestist esseekirjutaja, kes on teel oma unistuste maale Portugali, et elada seal seni ihaldatud elu: kirjutada, vaadata lõputut ookeani ning tunda vabadust. Tunda mingit magusat kannatust, mis teeb elu väärtuslikuks. Mees tuleb enne pikka reisi külla paariks päevaks vaikust nautima.

Mehesse armub Kõrtsmiku 25-aastane õrna hingega ja rikkumatu tütar Lehv, kes ootab mehelt tõelist armastust. Tüdruk hakkab meest Hүүд Nimeks kutsuma, kuna viimasel pole veel ühtegi hүүдnime. Mees aga tahab tüdrukuga lihtsalt mõnusalt koos aega veeta, end vabana tunda. Tegevusse sekkub ka Hүүд Nime armastatud naine, kelle isa pakkus kunagi Hүүд Nimele tööd. Samuti on naine oma mehele alati materiaalselt tuge pakkunud. Mees küll armastab oma naist, kuid talle ei meeldi äia pakutud töö ning ta ihkab vabadust. Naine tuleb oma mehele BMW-ga külla järgi, kuid ta ei teagi, et Hүүд Nimi on üksi Portugali plaaninud minna. Naine üritab meest veenda, et too koju tagasi tuleks, kuid sellest pole kasu. Hүүд Nime ja Lehvi armulugu jätkub. Kui Kõrtsmik avab vahuveini, et soovida oma tütrele Lehvile ja Hүүд Nimele õnne tulevikuks, selgub, et mees tahab Portugali üksi minna ja ta pole seda kunagi teisiti mõelnudki.

Kuna „Portugali“ tegevuspaigaks on kõrts, siis veedavad tegelased suurema osa oma ajast seal napsitades. Sarvik on pidevalt maani täis, samuti ka Näpitsa naine Kaasa. Jõhkra olemisega Redis on endine politseinik, kes on töölt lahti lastud ning lööb pidevalt Lehvile külge. Viimane üritab aga mehest eemale hoida. Redis tahab kõiki võõraid, kes külla tulevad, trahvida.

Muuhulgas tapab Redis Bittneri, kuna arvab, et too peksab pidevalt Sarviku tüdart. Hiljem selgub, et pole päris kindel, kas lapse peksja ikka on Bittner. Külas elab ka vaimulik Pap, kelle unistuseks on olnud kunagi jalgpalluriks saada. Enne Bittneri tapmist küsib Redis vaimulikult nõu, et kas enesekaitseks võib tappa. Vaimulik ei osanud öelda, et kas puhastustuli heastab kõik või mitte. Pap ütleb, et kõige tugevam usk on usk iseendasse, aga kui seda enam pole, siis heal juhul tuleb appi religioon. Ta väidab veel, et Hүүд Nimele pole seda vaja, kuna ta on niigi tugev. Iga inimene vajab usku selleks, et hommikul üles tõusta. Papil ka küll hommikuti raske, aga ta usub, et küll läheb paremaks.

Lehvile ja teistele külaelanikele on iseloomulik see, et nad pole teistsugust elu peale oma pisikese mikroühiskonna näinud. Lehv, kes töötab oma isa kõrtsis, on Budapesti vaid telekas näinud. Tema kõik sõbrannad on läinud pealinna õppima või sünnitama, aga ta pole ise külast ära läinud, kuna ei taha isa üksi jätta. Näpits tahab oma naise juurest Budapesti ära põgeneda ja seal võibolla taksojuhi ametit pidada. Seda ametit on ta pidanud ennegi,

kuid kuna tal lasti kolm korda nädalas taksol kumme tühjaks, lahkus ta töölt. Näidendi lõpus saabub Näpits Budapestist ikkagi tagasi ja toob naisele kingituseks kõrgete kontsadega kingad.

Lõpuks otsustab Hüüd Nimi siiski Budapesti naise juurde tagasi pöörduda, kuna tal on rinnus rõhuv tunne ning Portugali minek võib talle kalliks maksma minna. Mees otsustab Portugalist hoopis kirjutama hakata. Näidendi lõpp annab aimu sellest, et külas läheb elu endistviisi edasi ja igapäevased sündmused jäävad korduma: kõrtsi tuuakse õlut ja külas tapetakse kana.

KATKEND:

KÕRTSMIK: Te võtate siin toa.

HÜÜD NIMI: Jah.

KÕRTSMIK: Aga olete läbisõidul.

HÜÜD NIMI: Jaa.

KÕRTSMIK: Aga milleks siis tuba?

HÜÜD NIMI: Jään siia paariks päevaks. Puhkan ja siis asun teele.

KÕRTSMIK: Kuhu?

(Lehv tuleb kõrtsist välja.)

HÜÜD NIMI: Portugali. *(Näeb Lehvi, ütleb temaga samaaegselt.)* Terekest.

Lehv: Tere päevast.

(Jälle lausuvad samaaegselt.)

HÜÜD NIMI: Tere päevast!

LEHV: Tervitus.

KÕRTSMIK: No otsustage nüüd, kumb siis.

HÜÜD NIMI: No tere siis.

LEHV: Tere.

KÕRTSMIK: Noh. Portugal? Kus see asub?

HÜÜD NIMI: Kaugel.

KÕRTSMIK: Ma arvasingi, et kaugel. Mina olen siit kõige kaugemal Budapestis käinud. Aga ma ei tunne isegi sellest puudust. *(Lehvile.)* Kas sa kitkusid kodus kana ära?

HÜÜD NIMI: Jaa.

KÕRTSMIK: Hästi. (*Hüüd Nimele.*) Ja et sinnasammusegi poole teel sattus sulle just Irgács ette? Portugali poole?

HÜÜD NIMI: See on väidetavalt vaikne koht. Kas te tunnete seda?
(*Näitab Kõrtsmikule paberit.*)

Kõrtsmik: Need või? Ma ei teadnudki, et need annavad tuba välja. See on siit kahe teekäänaku kaugusel. Kui te välja lähete, siis paremat kätt. Peab minema otse. Punase katusega maja. Toitu ärge neilt vastu võtke. Nad teevad halvasti süüa. Kui teil pole, kus süüa, tulge siia. Siin on oaguljašši ja lihahautist, Lehv valmistab seda. Täitsa hea. Kodune. Sellist Budapestis niikuinii ei tehta. Kas toon sulle?

HÜÜD NIMI: Ei tänan, praegu mitte.

KÕRTSMIK: Hea küll. Ja WC on seal, kui vaja on. Aga praegu ärgu olgu vaja.
(*Läheb WC-sse. Vaikus.*)

HÜÜD NIMI: Hea koht see kõrts.

LEHV: Hea jah.

HÜÜD NIMI: Ta on su isa, jah.

LEHV: Jah.

HÜÜD NIMI: Sina oled aga Lehv.

LEHV: Jaa. Mu ema pani mulle väiksenä selle nime.

HÜÜD NIMI: Kas ta on ka siin?

LEHV: Ta on surnud.

HÜÜD NIMI: Vabandust. (*Vaikus.*) Mul ei ole sellist nime.

LEHV: Millist? Kas hüüdnime?

HÜÜD NIMI: Jaa, hüüdnime. Sa võiksid mulle ühe sellise välja mõelda.

LEHV: Mina?

HÜÜD NIMI: No sina jah.

LEHV: Ma ei tunnegi sind.

HÜÜD NIMI: Vahet pole.

LEHV: Selleks peab teadma, milline sa oled.

HÜÜD NIMI: No näed.

LEHV: Mitte nii.

HÜÜD NIMI: Noh, mõtle lihtsalt välja üks hea nimi.

LEHV: Hüüdnimi?

HÜÜD NIMI: Hüüdnimi.

LEHV: Oota. Olgu selleks Hüüd Nimi.

HÜÜD NIMI: Hüüd Nimi?

LEHV: Hüüd Nimi. See on ju hea nimi, kas pole? Kas see pole hea nimi?

HÜÜD NIMI: On küll. See on nagu lehma nimi, aga muidu hea.

LEHV: No siis on hästi. Oma pärisnime ära ütlegi!

HÜÜD NIMI: Olgu. Ühesõnaga sa töötad siin.

LEHV: Kuskil peab töötama.

HÜÜD NIMI: Ja... kas meeldib?

LEHV: Ei.

HÜÜD NIMI: Ei meeldi?

LEHV: Ei, meeldib küll.

HÜÜD NIMI: Kas siis meeldib või mitte?

LEHV: Ei tea... Mis mõttes meeldib? Lihtsalt on nii.

HÜÜD NIMI: Kas sulle meeldib siin olla?

LEHV: Ma ei mõtle selle peale. Pärastlõunast olen siin, vahel alles neljast.

Vahel oleme vahetustega, aga üldiselt oleme siin kahekesi. Ja õhtuks kodus.

Me elame siin kõrtsi kõrval. Meil on loomad, neid peab ka talitama. Pole

vähemalt kaugel. Ütleme, et ma olen sellele mõelnud juba, kuidas oleks

kuskil mujal.

(Annoteeris Kerdi-Liis Kirs.)
